Memoria in beeld: showcase van nieuwe mogelijkheden

LEEN BREURE

Begin januari is de website 'Memoria in beeld' officieel opengesteld voor publiek. Op de website kan worden gezocht in afbeeldingen en beschrijvingen van ruim vijfhonderd beeldhouwwerken en schilderijen waarvan een groot deel als memorievoorstelling een functie had in de middeleeuwse dodengedachtenis. Door het sterk visuele karakter is de site anders dan veel andere in de kunsthistorische sfeer.

De website en de onderliggende database zijn in samenwerking met DANS tot stand gekomen als onderdeel van het onderzoeksproject *De functies van kunst, ritueel en tekst in de memoria in de Middeleeuwen*, waarvan dr. Truus van Bueren (Universiteit Utrecht) de projectleider is. De database bevat een schat aan fotomateriaal, dat een gedetailleerd beeld geeft van de memorievoorstellingen.

Door de grote aandacht voor het visuele onderscheidt *Memoria in beeld* zich van de meerderheid van de kunsthistorische websites, die vaak te herleiden zijn tot de klassieke genres van geïllustreerde kunsthistorische boeken en tijdschriften, met een nadruk op tekst.

Slechts een enkele website, zoals die van het *Metropolitan Museum of Art*, gaat verder en heeft een sectie *Explore & Learn*. Beeld wordt daar gecombineerd met geluid en film, de bezoeker krijgt een actieve rol, kan ieder moment kiezen welke informatie hij of zij wil zien en wordt uitgenodigd om zelf het beeldmateriaal te onderzoeken. Dit soort webapplicaties staat bekend als *Rich Internet Applications* (RIAs), vanwege de rijkdom aan ervaringsmogelijkheden voor de gebruiker.

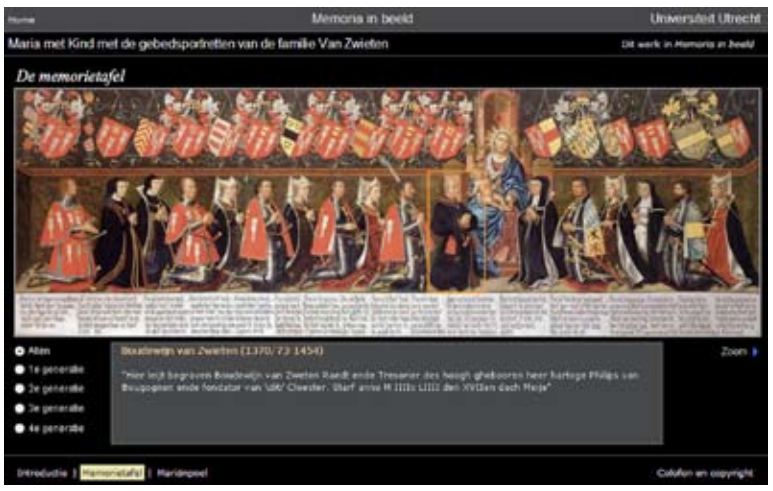

Fragment uit de Rich Internet Application over de memorietafel van de familie Van Zwieten.

RIAs worden meestal gecreëerd met een educatief doel, voor een groot publiek. Maar ook in onderzoek en daaraan gekoppeld onderwijs kunnen ze een belangrijke rol vervullen. Op het onlangs gehouden symposium *ICT in de mediëvistiek: het memoria-onderzoek in Nederland* is een eerste versie getoond van een RIA voor memoria-onderzoek, die over enkele maanden zal worden toegevoegd aan *Memoria in beeld*.

Eén schilderij met zijn historische context staat centraal in deze RIA: de memorietafel *'Maria met Kind met de gebedsportretten van de familie Van Zwieten'* en het klooster Mariënpoel bij Leiden, waar het kunstwerk oorspronkelijk hing. De verschillende verhaallijnen over de familie Van Zwieten, het klooster en de politieke gebeurtenissen van die tijd zijn daarin onderling vervlochten, waardoor de gebruiker gemakkelijk van het ene onderwerp naar het andere kan overstappen zonder voorkennis te missen, terug te hoeven bladeren om de draad weer op te pakken of zoekvragen voor de database te hoeven formuleren.

Ook hoe een RIA kan bijdragen aan een beter gebruik van een database, is te demonstreren met behulp van *Memoria in beeld*. Want hoe goed de zoekfaciliteiten van een database ook mogen zijn, de gebruiker moet eerst de nodige achtergrondkennis hebben om de juiste vragen te stellen en de resultaten goed te interpreteren. Dat blijkt alleen al uit de uitgebreide verantwoording en aanwijzingen waarvan *Memoria in beeld* vergezeld gaat.

Deze RIA is een showcase: hij toont het kunstwerk als rijke primaire bron in relatie tot andere bronnen, zowel geschreven bronnen als kunstwerken. Het (letterlijk) dichter bij elkaar brengen van beeld en tekst helpt een kunstwerk sneller en gemakkelijker te 'lezen' en demonstreert hoe de combinatie van verschillende bronnen heeft geleid tot de uiteindelijke interpretatie.

Eeuwenlang ontbraken de technische middelen om zo direct en concreet te communiceren. Daardoor zijn wij verknocht geraakt aan de tekstuele vorm en moet het nieuwe genre nog even wennen. Gedragen door een internetcultuur in 2D (en steeds meer 3D) is het visuele in opmars. Ook in het geesteswetenschappelijk onderzoek kunnen het abstracte lezen en het in gedachte reconstrueren meer en meer plaats maken voor een directer beleven, dat zowel bij het grote publiek als bij studenten interesse en betrokkenheid vergroot.

www.let.uu.nl/memorie/

Opwaardering lange tijdreeksen bij het CBS

RUURD SCHOONHOVEN

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) beschikt over een goudmijn aan historische gegevens. Het is echter moeilijk om die gegevens zo te ontsluiten dat ze in de tijd vergelijkbaar zijn. Gelukkig krijgt dit onderwerp de laatste jaren meer aandacht van de statistici van het CBS.

Historische gegevens zijn niet altijd makkelijk toegankelijk voor de buitenwereld. Lange tijdreeksen bevatten bovendien soms lacunes omdat bepaalde gegevens niet doorlopend zijn verzameld. Ook komen er breuken in voor door veranderingen in definities of in de opzet van een steekproef. Die gaan ten koste van de vergelijkbaarheid in de tijd.

Om dit probleem structureel aan te pakken is enkele jaren geleden bij het CBS een Expertisecentrum Lange Tijdreeksen opgericht. Dat ondersteunt statistiekmakers bij het samenstellen van de reeksen en vooral bij het repareren van breuken daarin. Ook krijgen volledigheid en samenhang van historische tijdreeksen, zoals die worden gepubliceerd op de elektronische database StatLine, meer aandacht.

Een belangrijke tijdreeks die inmiddels is voltooid is die van de Nationale Rekeningen: de boekhouding van Nederland. Met ingang van 2001 zijn daarin nieuwe concepten, definities en werkwijzen gehanteerd. In een groot project zijn de oude cijfers terug tot en met 1969 consistent gemaakt met deze nieuwe situatie.

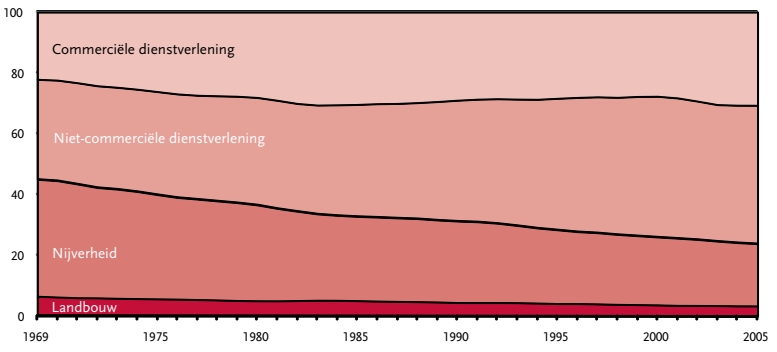

Procentuele verdeling arbeidsvolume over bedrijfstakken (CBS, 2008)

Figuur 1 laat aan de hand van de zo ontstane reeksen zien hoe de verdeling van de arbeidsinzet over de verschillende bedrijfstakken in deze periode is veranderd. In 1969 zorgde de nijverheid (industrie, bouw etc) nog voor de meeste werkgelegenheid, maar dit aandeel is in 2005 gehalveerd terwijl de commerciële dienstverleners de grootste bron van werkgelegenheid zijn geworden. Binnen de niet-commerciële dienstverlening is vooral het aandeel van de zorg sterk toegenomen.

Een andere belangrijke tijdreeks die met hulp van het expertisecentrum consistent is gemaakt is die van de gezonde levensverwachting: de 'klassieke' levensverwachting minus het aantal jaren dat niet in (goede) gezondheid wordt doorgebracht. Voor dat laatste worden definities gehanteerd als de zelf ervaren gezondheid, het lijden aan chronische ziekten of het hebben van lichamelijke beperkingen. Om tijdreeksen van deze variabele te kunnen maken moesten methodebreuken worden gerepareerd in enquêtedata op het gebied van gezondheid. De veranderingen die in de loop der tijd in de opzet van de enquête waren doorgevoerd, gaven op zichzelf geen indicatie voor de grootte van de breuk die ze veroorzaakten. Daarom zijn wiskundige methoden gebruikt om de die grootte te schatten. Vervolgens kon daarop weer een correctie worden gebaseerd om de gehele reeks consistent te maken met de actuele werkwijze. Figuur 2 geeft een illustratie van de methode aan de hand van een set denkbeeldige data. Figuur 3 geeft de tijdreeks Gezonde Levensverwachting weer zoals die onlangs op Statline is gepubliceerd.

In de loop van 2009 zullen tijdreeksen worden gepubliceerd op het gebied van bedrijvenconjunctuur vanaf de jaren vijftig, en van beroepsbevolking en arbeidsparticipatie. Voor de komende jaren staan nieuwe projecten op het programma, waarin onder meer vooruitgelopen wordt op te verwachten nieuwe reeksbreuken, die nu eenmaal onvermijdelijk met het vak van statistiek maken verbonden zijn.

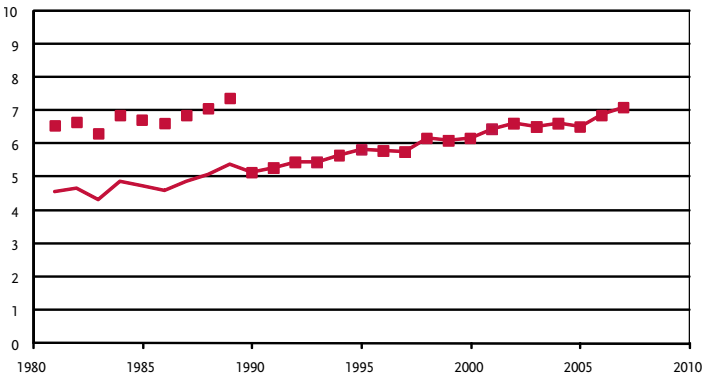

Fig. 2 Reparatie van reeksbreuken in statistische gegevens. De variabele is met ingang van 1990 onderzocht met een veranderde vraagstelling. Met een wiskundig model wordt de breuk in de data (▪) gerepareerd tot een consistente reeks (–).

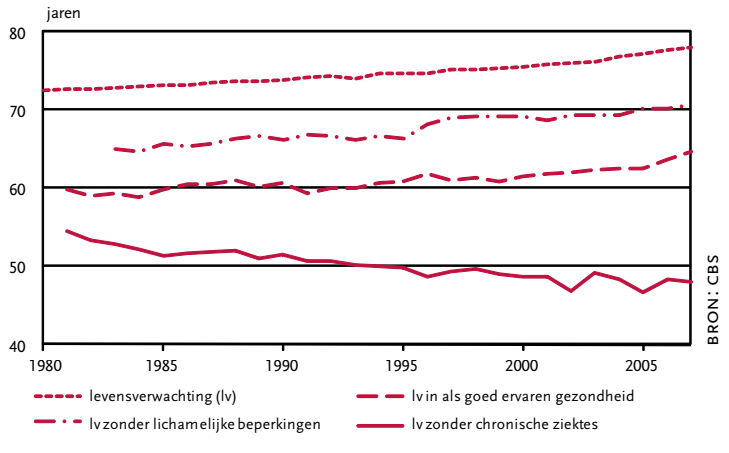

Fig. 3 Gezonde levensverwachting van mannen bij geboorte, 1981-2007.